

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS
Teabevaldaja: Riigikontroll
Juurdepääsupiirang 6.07.2022 - 31.08.2022
Alus: AvTS § 35 lg 2 p 2

Tõnis Saar
kantsler
Justiitsministeerium

Meie 7.07.2022 nr 2-1/80082/21

Märgukiri auditi „Riigi 2021. aasta raamatupidamise aastaaruande õigsus ja tehingute seaduslikkus“ tulemuste kohta Justiitsministeeriumi valitsemisalas

Austatud kantsler

Riigikontroll tegi riigi 2021. aasta raamatupidamise aastaaruande õigsusele ja tehingute seaduslikkusele hinnangu andmiseks audititoiminguid Justiitsministeeriumi valitsemisalas määral, mis oli vajalik, et veenduda riigi seisukohalt oluliste finantsaruannete kirjete õigsuses ning oluliste majandustehingute seaduslikkuses. Tehtud töö tulemuste põhjal koostab Riigikontroll ühe auditiaruande riigi kohta tervikuna.

Auditi käigus tegid audiitorid Justiitsministeeriumi valitsemisalas 2021. aasta septembrist kuni 2021. aasta juunini järgmisi audititoiminguid:

- kontrollisid valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruande õigsust;
- kontrollisid riigi seisukohast oluliste tehingute vastavust riigieelarve seadustele ja raamatupidamises kajastamise õigsust ning sisekontrollisüsteemi toimimist valdkondades nagu
 - tööjõukulude arvestus,
 - majandamiskulude tegemine,
 - tehingud põhivaraga;
- tutvusid kohtute tagatistasude ja kautsjonite inventuuridega.

Riigikontroll ei tuvastanud tööjõu- ja majandamiskulude arvestuses ja põhivaratehingute sisekontrollisüsteemi toimimises, tehingute seaduslikkuses ega raamatupidamises kajastamisel kontrollitud ulatuses olulisi puudusi. Riigikontroll tuvastas eksimusi tagastamisele kuuluvate tagatistasude ja kautsjonite arvestuse korralduses ning ettemakstud tagatiste ja kautsjonite kajastamises.

1. Kohtute tagastamisele kuuluvate tagatistasude ja kautsjonite jääk on aastatega suurenenud

Riigikontrolli tutvus kohtute tagatiste ja kautsjonite 2021. a aastalõpu inventuuriga ning tuvastas, et kohtute käes on jõustunud kohtulahendite alusel alates 2008. aastast tasutud ja isikutele tagastamata summasid kokku ca 2,5 miljonit eurot. Füüsilistele ja juriidilistele isikutele tagastamata summade jääk on aasta-aastalt kasvanud.

Kohtutelt saadud selgituste kohaselt on tagastamata jäägi suurenemine tingitud eelkõige regulatsioonist, aga ka tehnilistest ja infovahetusega seotud probleemidest. Justiitsministeeriumist saadud selgituste kohaselt on tsiviilkohtumenetluse seadustikku planeeritud muudatused, mis Riigikontrolli arvates ei pruugi kohtute töökoormust vähendada ja varasematest perioodidest kuhjunud tasude tagastamist oluliselt lihtsustada.

Riigikontroll leiab, et info tagastamisele kuuluvate summade kohta peab olema kergesti kättesaadav, kogu tagastamisprotsess ei tohiks olla liiga koormav ega bürookraatlik ühelegi osapoolle ning see peab olema lihtne neile, kel on õigus raha tagasi saada. Selle saavutamiseks tuleb analüüsida olukorda ning töötada välja tagatiste ja kautsjonite tagastamist operatiivsemaks muutvad meetmed ja kesksed tehnilised lahendused. See eeldab omakorda koostööd Riigi Tugiteenuste Keskusega, kus toimub finantsarvestus, ning Maksu- ja Tolliametiga, kelle hallatava nõuete arvestuse programmi NAP kaudu registreeritakse kohtulahendi alusel kautsjonid ja tagatised (v.a kriminaalasjade kautsjonid).

Riigikontrolli soovitus Justiitsministeeriumi kantslerile: koostöös kohtute, Maksu- ja Tolliameti ning Riigi Tugiteenuste Keskusega analüüsida ja leida võimalused tagatiste ja kautsjonite tagastamise korralduse lihtsustamiseks, sh kasutada võimaluse korral kesksed (sh infotehnoloogilisi) lahendusi raha tagastamise protsessi automatiseerimiseks.

2. Ettemakstud tagatised ja kautsjonid on raamatupidamises arvel vaid lühiajalise kohustisena

Kohtute tagatiste ja kautsjonite 2021. a aastalõpu inventuuri tulemustega tutvudes tuvastas Riigikontroll, et inventuuri käigus ei hinnatud kohustiste realiseerumise aega ning kõik ettemakstud tagatised ja kautsjonid summas 17,8 miljonit eurot on kajastatud raamatupidamises lühiajaliste kohustistena.

Arvestades kohtumenetlustele kuluvat aega ning tagastamata jäänud vanade perioodide jääke, leiab Riigikontroll, et kohustiste hulgas on suure tõenäosusega ka üle üheaastase tagastamistähtajaga tagatistasusid ja kautsjoneid, mida tuleb kajastada pikaajalise kohustisena. Kohustiste kajastamine õiges perioodis on vajalik asutuse tegevusest õige ülevaate saamiseks.

Riigikontrolli soovitus Justiitsministeeriumi kantslerile: koostöös kohtutega hinnata tagatiste ja kautsjonite aastainventuuri käigus ettemakstud tagatiste ja kautsjonite tasumise ja/või tagastamise tähtaega (vajaduse korral hinnangulise meetodi alusel) ning kajastada pikaajaliste kohustistena sellised kohustised, mis tõenäoliselt realiseeruvad hiljem kui aasta jooksul alates bilansipäevast.

Detailsemalt on märgukirjas kirjeldatud tähelepanekud koos soovitustega esitatud märgukirja lisan 1.

Ootame Teie kirjalikku vastust märgukirjas tehtud soovitude kohta hiljemalt 10.08.2022.

Riigikontroll tänab Justiitsministeeriumi valitsemisala teenistujaid meeldiva koostöö eest ning loodab, et esitatud tähelepanekutest ja soovitustest on abi tagatiste ja kautsjonite korraldusega seotud sisekontrollisüsteemi tõhustamisel ning raamatupidamisarvestuse parandamisel ministeeriumi valitsemisalas.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ines Metsalu-Nurminen
peakontrolör

Karin Rajapu
Karin.Rajapu@riigikontroll.ee

Lisa 1. Märgukirja tähelepanekud detailsemalt

1. Kohtute tagastamisele kuuluvate tagatistasude ja kautsjonite jääk on aastatega suurenenud

Riigikontrolli tutvus Harju Maakohtu, Viru Maakohtu, Tartu Maakohtu, Tallinna Ringkonnakohtu ning Pärnu Maakohtu tagatiste ja kautsjonite 2021. a aastalõpu inventuuriga ning tuvastas, et kohtute käes on jõustunud kohtulahendite alusel alates 2008. aastast tasutud ja isikutele tagastamata summased kokku ca 2,5 miljonit eurot. Füüsilistele ja juriidilistele isikutele tagastamata summade jääk on aasta-aastalt kasvanud, suurema osa sellest moodustab Harju Maakohtu summa.

Kohtutelt saadud selgituste kohaselt on tagastamata jäägi suurenemine tingitud eelkõige regulatsioonist, mille kohaselt võib tagatise/kautsjoneid isikutele tagasi maksta üksnes nende avalduse alusel. Juhul kui kohus ei ole enda määruses tagastamisele kuuluvaid summased välja toonud, on isiku ainus võimalus tagastamisele kuuluvate summade ja taotluse esitamise vajadusest teada saada kohtu teavituste kaudu.

Auditi käigus selgus, et tagatiste ja kautsjonite tagastamise praktika on nii kohtute kui ka menetlusgruppide lõikes erinev. Osa kohtuid teavitab isikuid tagastamisele kuuluvatest summadest vaid ühel korral, osa kord aastas ja osa ei teavita. Teavituste saatmist raskendavad peale kohtute suure töökoormuse ka tehnilised ja infovahetusega seotud probleemid. Nimelt puudub kohtute infosüsteemis meeldetuletuse ja infovahetuse funktsionaalsus, mistõttu saavad kohtud ülevaate tagastamata summade kohta kord aastas aastalõpu inventuuri käigus.

Justiitsministeeriumist saadud selgituse kohaselt on tsiviilkohtumenetluse seadustikku planeeritud muudatused, mille kohaselt saaksid kohtud tasusid ka omal algatusel tagastada ning erandjuhtudel ka riigi tuludesse kanda. Riigikontrolli arvates ei pruugi need muudatused kohtute töökoormust vähendada ja varasematest perioodidest kuhjunud tasude tagastamist lihtsustada.

Kohtute ülesanne oleks need isikud üles otsida, kuid nende andmed võivad olla muutunud ja juriidilised isikud võivad olla tegevuse lõpetanud. Regulatsioonis puuduvad juhised, kuidas kohtud peaksid sellises olukorras toimima. Kohtute töökoormust suurendab ka see, et iga tagastamise kohta tuleb teha eraldi kohtumäärus (sh alla üheeuroste summade tagastamise kohta). Samuti puuduvad regulatsioonis juhised, kas ja kuidas on isikul juba riigituludesse kantud summased võimalik hiljem tagasi küsida ning kuidas talitada kautsjonitega, mille tagastamise tähtaeg on möödunud ja mida kohus omal algatusel riigi tuludesse kanda ei saa.

Riigikontroll leiab, et info tagastamisele kuuluvate summade kohta peab olema kergesti kättesaadav ning kogu tagastamisprotsess ei tohiks olla liiga koormav ega bürokraatlik ühelegi osapoolle ning see peab olema lihtne neile, kel on õigus raha tagasi saada. Selle saavutamiseks tuleb analüüsida olukorda ning töötada välja tagatiste ja kautsjonite tagastamist operatiivsemaks muutvad meetmed ja kesksed tehnilised lahendused. Võimaluse korral tuleks arendada infosüsteeme nii, et isikutel oleks avalik ülevaade (nt e-maksuametis või e-toimikus) tagastamisele kuuluvate summade kohta. See eeldab omakorda koostööd Riigi Tugiteenuste Keskusega, kus toimub finantsarvestus, ning Maksu- ja Tolliametiga, kelle hallatava nõuete arvestuse programmi NAP kaudu registreeritakse kohtulahendi alusel kautsjonid ja tagatised (v.a kriminaalrajade kautsjonid).

Riigikontrolli soovitus Justiitsministeeriumi kantslerile: koostöös kohtute, Maksu- ja Tolliameti ning Riigi Tugiteenuste Keskusega analüüsida ja leida võimalused tagatiste ja kautsjonite tagastamise korralduse lihtsustamiseks, sh kasutada võimaluse korral keskseid (sh infotehnoloogilisi) lahendusi raha tagastamise protsessi automatiseerimiseks.

2. Ettemakstud tagatiseid ja kautsjonide raamatupidamises arvel vaid lühiajalise kohustisena

Kohtute tagatiste ja kautsjonide 2021. a aastalõpu inventuuri tulemustega tutvudes tuvastas Riigikontroll, et inventuuri käigus ei hinnata kohustiste realiseerumise aega ning kõik ettemakstud tagatiseid ja kautsjonid on kajastatud raamatupidamises lühiajaliste kohustisena summas 17,8 miljonit eurot (s.t need, mis on plaanis tasuda ühe aastaga). Arvestades, et kohtuasjad kestavad tavapäraselt rohkem kui aasta ning et tagatiste kontol on aastaid tagastamata summasid, ei ole suure tõenäosusega tegemist vaid lühiajaliste kohustistega.

Riigikontroll leiab, et seetõttu tuleks tagatiste ja kautsjonide aastainventuuri käigus hinnata muu hulgas (kas individuaalselt või hinnangulise meetodi alusel) nende tasumise ja/või tagastamise võimalikkude aega ning üle aastase tasumise ja/või tagastamise tähtajaga tasud kajastada pikaajaliste kohustisena. Kohustiste kajastamine õiges perioodis on vajalik selleks, et saada asutuse tegevusest õige ülevaade.

Riigikontrolli soovitus Justiitsministeeriumi kantslerile: koostöös kohtutega hinnata tagatiste ja kautsjonide aastainventuuri käigus tagatiste ja kautsjonide tasumise ja/või tagastamise tähtaega (vajaduse korral hinnangulise meetodi alusel) ning kajastada pikaajaliste kohustisena sellised kohustised, mis tõenäoliselt realiseeruvad hiljem kui aasta jooksul alates bilansipäevast.